

“КАЗИВАЊЕ САВРЕМЕНИКА-
МЕМОАРСКА ГРАЂА О ПРВОМ СРПСКОМ УСТАНКУ”
ЉУБОДРАГ ПОПОВИЋ

Устанак у Србији био је почетак националног и друштвеног процеса из кога се развила нова српска држава. Овај устанак започео је национално-ослободилачке покрете и устанке који ће испунити цео XIX век. Српска револуција имала је вишеструко значење за међународне односе и интересе великих сила уплетених у Источно питање. Она је започела процес револуционарног решавања балканског питања на националном начелу. Она ће за балканску историју имати значај који је за европску имала Француска буржоаска револуција 1789. године. Промовисањем нових националних снага, она је била наговештај новог периода у историји балканских народа.

Књига "Казивање савременика - мемоарска грађа о Првом српском устанку", аутора господина Љубодрага Поповића, штампана је поводом прославе двестагодишњице Првог српског устанка. Ово дело је објавила библиотека "Извори" у Аранђеловцу, фонд Први српски устанак, у тиражу од 2000 примерака.

Издавању извора о Првом српском устанку, већ од почетка била је поклоњена велика пажња. Пионир у погледу проучавања Првог српског устанка, Вук Караџић, започео је посао који већ више од 170 година некад више, некад мање интересује истраживаче. Карактеристично је да су скоро сва ова издања архивске грађе била базирана на званичним документима, а да мемоарским казивањима као једном од савремених видова истраживања, није било поклоњено довољно пажње.

Документи које је господин Поповић приредио су мемоарска сећања-казивања учесника Првог устанка, сакупљена 1841. године, дакле више од 25 година по његовом окончању. Сва ова казивања, било да су сакупљена из народа или од неких старешина, одликују се и наивношћу излагања њихових аутора. Сви они, наравно, славе устанак и устаничке старешине као своје вође. У устанку су били очевици или учесници у њему и то као обични борци, пандури, каплари, буљубаше, кнезови. Њихова казивања

немају основу у историјским знањима која су негде већ била забележена. Казујући о устанку и бојевима у њему, они су износили само оно чега су се стварно сећали. Треба рећи, да су поједини учесници чија се казивања налазе пред нама, били у поодмаклом животном добу. Тако је Милета Радојковић из села Ратковића у округу Јагодинском имао 80 година, а Јован Радосављевић из Јагоштице, села у округу Ужичком пуне 94 године.

Да би у својој свести обновили сећања, они су често на то подстицани и од оних који су та сећања бележили, средских старешина. Сећања су бележена на различите начине. Неки од старешина су бележили свако појединачно казивање, а неки су се оглушили о речи казивача, па су својим језиком пренели казивања више људи, као што је то учинио начелник Поречко-речког среза у Крајинском округу, који је сам саставио одговоре 11 лица из овог среза.

Износећи своја сећања казивачи нису гледали историјску реалност јер је и сами нису знали. Говорећи својим језиком они су често већ прошло устаничко доба узимали као савременост, уносећи се што непосредније у време о коме су говорили. У њиховим казивањима има и тачних детаља, и савим верно представљених редоследа догађаја. Ту се налазе и неке нове верзије иначе добро познатих догађаја, као што су начин освајања Неготина 1813. године или сукоб кнеза Теодосија и Карађорђа у интерпретацији Марка Јовановића.

Међутим, оно што условно можемо назвати грешкама у овим казивањима јесу: погрешно датирање, претеривање у бројчаном односу српских и турских снага, затим број погину-

лих, нарочито онај који се односио на Турке побијене на бојном пољу. Од тога нико није био поштеђен, па ни они знатнији устаници као што су Јокић, Ресавац, Чолак Анта Симоновић и др. Но то није неуобичајено код оваквих врста казивања. Треба узети у обзир и животно доба оних који су износили казивања. Неке од грешака су вероватно и последица релативно кратког рока одређеног "за што верније представљање догађаја", описаног после више од 25 година.

Вредност ових сведочења је да то нису монтиране писане речи. Њихови аутори нису их писали, него диктирали, говорили у перо. Казивања имају још једну позитивну страну. Она су лишена званичног чиновничког изражавања и представљају прави народни говор тога доба. Самим тим она представљају прворазредни језички извор за све оне који се баве проучавањем српског језика четрдесетих година XIX века.

Припремајући овај рукопис приређивач се одлучио да га подели у три дела: 1. Казивања; 2. Додатак; 3. Пратећи информативни апарат (регистри, речник).

Сам текст казивања ни у чему не одступа од оригиналног рукописа. Он је онакав каквим су га оставили чиновници Србије, пре више од 160 година. Аутор је у тексту учинио само нужне интервенције у фонетској транскрипцији, у транскрибовању ондашњих словних знакова Вуковом азбуком. Сви датуми наведени су по старом календару важећем до 1919. године.

За формирање другог дела књиге аутор се, како сам напомиње у уводу, одлучио из три разлога. Први је критичко разматрање "казивања" које

је сачинио Лазар Арсенијевић Баталака. Оно је у Архиву спојено са казивањима, иако је писано 1866. године, дакле 25 година касније - разлог због којег га аутор даје одвојено. Други разлог је уношење казивања људи из Јагодине, која нису послата Попечитељству већ су остала у архиви јагодинског окружног начелства. Трећи разлог је настојање аутора да користећи грађу фондова начелства округа Јагодинског и Шабачког прикаже технику прикупљања те грађе и како је са њом са свом озбиљношћу и темељитошћу поступано у самом Попечитељству.

Трећи део књиге сачињавају речник застарелих и страних речи и ре-

гистри личних и географских назива. Казивања, онаква каква су овде изнета представљају важан историјски извор. А када се узме у обзир и чињеница да је већина устаничке архиве из разних разлога занавек изгубљена, то ову мемоарску грађу чини још важнијом. Зато искрено препоручујемо читалачкој публици књигу "Казивања савременика—мемоарска грађа о Првом српском устанку" аутора Љубодрага Поповића као вредно и занимљиво дело које ће сасвим сигурно значајно допринети даљем изучавању историјских догађаја везаних за Први српски устанак.

